

RESEARCH ARTICLE

The Translator Who Found Peace In Originality

Adhambek Alimbekov

Professor, Doctor of Philological Sciences Tashkent State University of Oriental Studies Tashkent, Uzbekistan

VOLUME: Special Issue 2026

PAGE: 15-17

Copyright © 2026 European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, this is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-Share Alike 4.0 International License. Licensed under Creative Commons License a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

The article discusses the translation activity of the renowned translator Mirzaali Akbarov. It provides information about his translations from German into Uzbek as well as the works he translated from Uzbek into German. The article also presents reflections on the issues involved in translating from Western languages into Eastern languages.

KEY WORDS

Translation, original text, German language, Hermann Hesse, Steppenwolf.

INTRODUCTION

Таржима нақадар заҳматли меҳнат эканини яхши биламиз. Бироқ мана шу заҳматли меҳнатдан ором топадиган таржимонлар бўлади. Умрини шу ишга фидойилик билан бағишлаб, роҳат топган тилмочлардан бири Мирзаали Акбаровдир.

Мирзаали Акбаров 1955 йилда Фарғона вилоятининг Бешариқ туманида туғилган. Мактабга боргач аъло ўқишни мақсад қилган бўлғуси таржимон 5-синфдан олмон тили ўқитила бошланда унда нимагадир шу тилга алоҳида меҳр уйғонади. 1972 йилда Бешариқ туманидаги 47-ўрта мактабни битирган Мирзаали ҳеч ўйланмасдан Тошкент Давлат чет тиллар педагогика институти (ҳозирги Ўзбекистон Давлат жаҳон тиллари университети)нинг олмон филологияси факультетига ўқишга кириб 1977 йили муваффақиятли тугатади. Ўша йили ҳарбий хизматга чақирилган Мирзаали хизмат даврида ҳам кунт билан мутолаа қилишдан чарчамади. Юртига қайтиб биров вақт мактабда дарс бергач Тошкентга келди. Қўп йиллар давомида Тошкент Халқаро Радиосининг немис тилида эшиттиришлар бўлимида мудир ва бош таржимон бўлиб ишлаган. Мирзали ака малакасини ошириш борасида тинимсиз изланди. У ўзининг ҳаёт йўли ҳақида шундай ёзади: ". Ўзим ҳақимда гапирадиган бўлсам, ўқувчилик пайтимдаёқ олмон тилига

жуда қизиққанман, мактабни битирганимиздан сўнг, ўқитувчимиз раҳматлик Саҳобиддин Жамолов Абдулла деган ўртоғим икковимизни Тошкентга ўқишга опкелган. Институтда ўқишнинг учинчи куниде, "Голубые купола" ("Мовий гумбазлар") чойхонаси олдида ГДР дан келган сайёҳларни учратиб қолиб, улар билан олмон тилида бемалол гаплашганман. Олийгоҳда ўқишнинг ўзи билан қаноатланмай, яна 4 та жойга қатнаб, уларни битирганман: "Ўзбекистон" меҳмонхонаси қошида янги очилган "Интурист" гид-тилмочлик курси; ТошДУ қошидаги араб тили бўйича 2 йиллик кечки пуллик курс; "Тошкент ҳақиқати" вилоят газетаси ҳузуридаги 2 йиллик ишчи -деҳқон мухбирлар университети ва "Муштум" журнали ҳузуридаги "Ёш ҳажвчилар" тўғарагига қатнашиб, журнал саҳифаларида кичик-кичик юморларим эълон қилинган. Булардан ташқари, талабалик пайтимда Москвада чиқадиган „Neues Leben“ ("Янги ҳаёт") ва Целиноград (Қозоғистон)да босиладиган „Freundschaft“ ("Дўстлик") номли газеталарга талабалар ҳаётидан ҳикоя қилувчи мақолаларим ҳамда ўзбек тилидан олмончага кичик-кичик таржималарим билан мунтазам қатнашиб турганман.

Талабалик давримда бир уй китоб тўплаганман, ҳатто Германияда чиқадиган „Junge Welt“ (Навқирон

дунё) газетасига, „Sinn und Form“ (Маъно ва шакл) журналига ҳам обуна бўлганман. М. Акбаровдаги илмга чанқоқлик, китобсеварликдан далолатким, шунинг учун ҳам у келажакда яхши мутахассис бўлиб етишди. Ўз устида ишлаш самарасини бериб малакали таржимон бўлди. Олмон тилидан кўплаб таржималар қилди.

Таржимон аввало таржима қилаётган асарининг мазмун моҳиятига эътибор бериши керак. Ўз олдида таржима қилинадиган асар ўзбек китобхонига нима бера олади саволини қўйган таржимон ҳақиқий таржимондир. Асарнинг руҳиятини англагандан сўнггина ишга киришиши лозим. М. Акбаровнинг бу борадаги фикрлари жуда ўринли: “Таржима жараёни, буюк Гёте ибораси билан айтганда, сўлиб бораётган гулдастанинг сувга солинганча, қайта жонлангани каби ҳаяжонли ва эътиборга моликдир. Таржима учун асар танлашнинг ўзига хос жиҳатлари бор. Бунда кўпроқ нималарга эътибор бериш лозим? Менимча, энг аввало, ўша маълум бир хорижий тилда яратилган асар ўзингизга, қалбингизга руҳан яқин бўлиши, ўқиганда юрагингиз “жиз” этиши лозим, ана ундан кейин эса ушбу асар миллий менталитетимизга, анъаналаримизга тўғри келадими- йўқми деган саволларни мутаржим ўзига ўзи бериб кўриши керак” (Ўша журнал. 201-б.)

М.Акбаров тажрибали таржимон сифатида олмон адабиётидан ўзбек тилига, ўзбек адабиётидан олмон тилига таржималар қилади. Айниқса, ўзбек адабиётидан олмон тилига қилган таржималари ўзбек адабиёти намуналарини жаҳон миқёсига чиқишида аҳмиятли эканига эътибор қаратишимиз зарур. Чунки бизда жаҳонга кўз-кўз қилгулик асарларимиз етарли, аммо кўпи хорижий тилларга таржима қилинмаган ёхуд таржималарнинг аксарияти аслият бадииятини, тароватини бермайди.

М.Акбаров ҳозиргача ўттиздан зиёд асар таржима қилиб, китоблар чиқарган, шундан бир нечтаси ўзбек тилидан бевосита олмончага қилинган таржималардир. Яратган таржима асарлари орасида Халқаро Нобел мукофоти соҳиби Ҳерманн Ҳессе қаламига мансуб “*Чўл бўриси*” романи, улуғ олмон шоири ва мутафаккири Йоханн Вольфганг Гётеннинг “*Ҳикматлар хазинаси*” (“Шарқ” НМАК 2006, 2008), буюк файласуф ва педагог Иммануил Кантнинг “*Педагогика тўғрисида*” („Niso Poligraf“, 2013) ҳамда машҳур поляк адиби Ян Парандовскийнинг “Сўз кимёси”(устоз Озод Шарафиддинов билан ҳамкорликда) асари (“Янги аср авлоди”, 2019) муҳим ўрин тутди. У шунингдек, В.Борхерт, Герхард Бранстнер, Ф.Кристиан Делиус, Томас Манн ва Стефан Цвайг каби олмон ҳамда олмонзабон шоир ва ёзувчиларнинг кўплаб ҳикоя, эссе ва новелларини

аслиятдан ўзбек тилига таржима қилган. Мирзали Акбаров таржимон сифатида ҳар бир сўз, жумла устида бош қотиради. Таржима қилган асарларида миллий колоритни сақлаб қолишга, асар руҳини, давр колоритини тўлиқ беришга ҳаракат қилади. Бунинг учун таржимон таржима қилаётган асарини қайта-қайта ўқиб моҳиятини, оҳангини ҳис қилиши керак. Таржимон икки миллат олдида масъул. Яхши асарни ёмон таржимаси ўша ёзувчи ҳақида нотўғри тасаввур уйғотиши мумкин. М.Акбаров доимо шуни билиб таржимага кўл урадиган мутаржимлардан дея оламиз. Унинг таржимасидаги асарлар фикримизни тасдиқлайди. Ҳерманн Ҳессенинг “*Чўл бўриси*” романининг ўзбек китобхонлари орасида ҳам севилиб ўқиётгани бунга мисол. Таржимон аввало она тилини пухта билиши таржиманинг муваффақиятли чиқишида асосий омил эканлигини ҳам Мирзали ака таржималарида сезишимиз мумкин.

Дунёга машҳур ўзбек мутафаккирлари, таниқли олим, шоир ва адибларининг асарларини, жумладан, шоҳ ва шоир Заҳириддин Муҳаммад Бобур “*Ҳикматлар*”ини, академик Акмал Саидовнинг “*Иммануил Кантнинг фалсафий-ҳуқуқий мероси ва замонавий юриспруденция*” номли асарини, адабиётшунос олим Иброҳим Ғафуров мансураларини, Хосият Рустамова, Абдуҳамид Пардаев, Анвар Намозов, Ўроз Ҳайдар каби ижодкорларнинг шеър ва ҳикояларини бевосита немис тилига ўғирган. Ўз тилидан бошқа миллат тилига таржима қилиш оддий таржимадан ўн баробар қийин бўлса қийинки асон эмас. Бунда тилни яхши билишдан ташқари миллий ўзига хосликнинг ҳис қилиб, теран англаш керак. Таржимада тил асарнинг руҳини бера олиш даражасида бўлиши, ўқувчи қийналмасдан ўқиши жуда муҳимдир. Қайси тил бўлса ҳам ўзбек тилидан бошқа бир хорижий тилга таржима қиладиган таржимонлар бизда жуда кам. Мана шундай ишни уддасидан чиқаётган Мирзаали Акбаровга ўхшаш таржимонлар ўзини таржима ишига бағишлаган ёшларимиз учун ўрнак бўларлидир.

Таржимоннинг олмон тилидан ўзбек тилига қилган таржима асарларига бир назар солайлик. Бу таржимоннинг савиясини ҳам кўрсатади. Ҳерманн Ҳессе “*Чўл бўриси*” романи, “*Курортдаги киши*”; “*Нюрнбергга саёҳат*”; Вилхелм Рааб “*Штопфкухен саргузаштлари*”; Арно Гайгер “*Қувғиндаги кекса қирол*” қиссаси, “*Немис мутафаккирларининг ҳикматлари*”, Валдемар Бонселс “*Асалари Мая саргузаштлари*” эртақ-қисса, Бернхард Шлинк “*Китоб ўқиб берувчи*” романи ва бошқа асарлар. Бу таржималар ичида юқорида айтганимиздек “*Чўл бўриси*” романи таржимасини алоҳида таъкидлаш керак. Ҳерманн Ҳессе (1877–1962) XX аср олмон адабиётининг йирик намояндаларидан бири, адабиёт соҳасидаги Халқаро Нобел мукофотининг совриндори. Ёзувчи Т.Манн

ушбу роман ҳақида шундай деб ёзган эди: «Чўл бўриси» экспериментал дадилликда «Улисс», «Faux Monnaieurs» сингари асарлардан қолишмайдиган роман эканлигини айтиб ўтиришга ҳожат бормикин? «Чўл бўриси» менга анчадан буён илк бор ҳақиқий китоб мутолааси не эканини қайтадан ўргатган асардир». Шундай мураккаб асарни таржима қила олганлиги таржимон маҳоратидан далолат.

масалалари. – Тошкент, ТДШИ, 2014.

Мирзали Акбаров ёшларни олмон тилини ўрганишга муносиб ҳисса қўшаётган устоз ҳам. Унинг “Олмонча-ўзбекча луғат”и бунга яхши мисол. Мазкур луғат олмон алифбоси тартибида тузилган бўлиб, умумтаълим мактаблари, лицей ва коллеж ўқувчилари, талабалар ва барча олмон тилини ўрганувчилар учун мўлжалланган. Луғатда жами 5 мингга яқин муҳим сўз ва иборалар ўз ифодасини топган.

Мирзали ака таржимашунослигимиз равнақи учун қайғурадиган, “ўтлаб керадиган” таржимонларни танқид қилишдан қўрқмайдиган, бир сўз билан айтганда адабиётимиз ривожини учун жон куйдирадиган ижодкорлардан. Унинг “Ҳессенинг сўнги муҳаббати” қиссаси таржимонинг ижодкор сифатидаги яна бир қиррасини кўрсатади. Адабий таржимон ўлароқ Австрия, Германия, Швейцария ва бошқа Европа мамлакатларида кўп марта ижодий сафарларда бўлган. Германиядаги Халқаро Ҳерманн Ҳессе жамиятининг ҳамда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг аъзоси Мирзаали Акбаровнинг меҳнатлари муносиб тақдирланиб 2016 йили “Энг яхши насрий таржима” руқнида “*Жаҳон адабиёти*” журнали таҳририяти томонидан таъсис этилган Озод Шарафиддинов номидаги йиллик мукофотга, 2017 йили Австрия федерал ҳукуматининг энг яхши бадиий таржима (Арно Гайгер *Қувғиндаги кекса қирол*)лар учун бериладиган мукофотига сазовор бўлди. Табарруқ 70 ёшини қаршилаётган устоз таржимон Мирзаали Акбаровга кўплаб асарларни ўзбек тилига таржима қилиб маънавиятимизни бойитишга ҳисса қўшишини, ёш таржимонларга устозлик қилиб малакали таржимонларимиз сафини кенгайтиришида муваффақиятлар тилаб қоламиз. Ҳамиша заҳматли меҳнатидан ором топиб юрсин.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати:

1. Акбаров М. Таржима – ижодий жараён. А.Норқулов билан суҳбат. “Жаҳон адабиёти” журнали. Май-2024.
2. Фафуров И, Мўминов О, Қамбаров Т. Таржима назарияси. “Тафаккур бўстони” нашриёти. – Тошкент: 2012.
3. Очилов О. Таржимашуносликнинг назарий